

ANDRZEJ SIKORSKI*

ODCISKI TKANINY PŁÓCIENNEJ NA NACZYNIU Z POZNANIA-NOWEGO MIASTA (STAN. 362)

Impressions of Plain-Weave Cloth on a Vessel from Site 362, Poznań-Nowe Miasto

Abstract. The paper discusses cloth impressions on the surface of early medieval pottery shards from site 362, Poznań Nowe-Miasto. The cloth was possibly made from flax and used a plain weave. Owing to the good preparation of yarn, a high quality product was obtained. It was wrapped around a potter's tool, probably made of wood and used for smoothing out the outer surface of a 7th-8th-century vessel.

Keywords: cloth, plain weave, yarn, flax, fibre.

Dość często na ściankach wyrobów glinianych zachowują się ślady obróbki plastycznej wyrobów jeszcze przed wypałem (por. Buko 1981, s. 96; 1990, s. 119; Dąbrowska 1987, s. 190-192, ryc. 43, 45; Sikorski 2003, s. 131, 132; Maik 2004, s. 245). Zwykle były to intencjonalne (podsypki, zagładanie) lub zupełnie przypadkowe bruzdy, wgłębienia oraz odciski szmat. W zbiorach średniowiecznych były one raczej bagatelizowane przez wytwórcę i nabywców, mimo że obniżały ogólne walory estetyczne

OPIS NACZYNIA

Fragmety (10 szt.) pochodzą z górnej i środkowej części pojemnika (o średnicy wylewu 18 cm) ręcznie lepionego, częściowo obtaczanego tylko w strefie wylewu (w górnej części brzuśca ślady ugniatania [zagłębienia palcowe] oraz pionowe ślady modelowania podsuszanej bryły). Tworzywo ceramiczne z domieszką naturalną (okrągłe ziarna piasku, żwirku) i sztuczną (tłuczeń ostrokrawędzisty, blaszkowaty) – wielkość granulatu 1-4 mm. Naczynie zbudowane z 5-6 pierścieni (o szerokości 4,5-5 cm), łączonych „na zakładkę” (styki zagładzone; grubość ścianek: 1-1,1 cm). Wypał utleniający; ścianka zewnętrzna czerwono-żółta (5YR 6/6 i 6/8 – por. Munsell 1973) z plamami jasno- i różowawo-szarymi (5YR 7/1, 6/2)

* Instytut Prahistorii UAM, ul. Św. Marcin 78, 61-809 Poznań.

oraz ciemnoczerwonawo-szary i czerwonawo-brązowy (5YR 4/2, 4/3); wewnętrzna czerwonawo-żółta (5YR 6/6) z plamami szarymi (5YR 6/1) i różowawo-szarymi (5YR 6/2); przełam trzybarwny; dobrze spieczony, zbity. Przymuszczalnie naczynie dość szybko wyłączone z eksploatacji i/lub nieużytkowane.

ODCISKI TKANINY

Na powierzchni zewnętrznej ścianki pod krawędzią i poniżej największej wydatości brzuśca rozpoznano odciski gładzika drewnianego (o szerokości około 1,5 cm). Narzędzie (skośnie ścięte), z nawiniętą szmatą, służyło do finalnego wygładzenia plastycznej powierzchni pojemnika, natomiast odciski – z włókienniczego i ceramicznego punktu widzenia – uznać trzeba za interesujące z kilku powodów: [1] zastosowania „specjalnego” narzędzia garncarskiego; [2] użycia dobrej gatunkowo tkaniny; [3] datowania naczynia (VII/VIII w.).

Stosunkowo mała powierzchnia negatywów (7,7 cm², w tym na wylewie 4,4 cm²) i stan ich zachowania (płytkie, częściowo zatarte) stanowiły istotną przeszkodę do wykonania pomiarów, które tylko w pewnym stopniu „odwzorowują” pierwotne właściwości tkaniny produkcyjnej (szmata może już znoszona, rozciągnięta).

Niezależnie od tego zaobserwowano, że była to cienka szmata, wykonana w splocie płóciennym 1/1 (tab. 1). Z oczywistych powodów nie wiadomo, z jakiego surowca została utkana. Pewną przesłanką wskazującą na len są ostre krawędzie pojedynczych odcisków włókien (o grubości 0,016-0,024 mm; średnia pomiarów 0,020 mm) w zagłębieniach po przędzy osnowowej (O) i wątku (W). Nitki O i W skręcone jednokierunkowo w prawo (ZZ) – wyrób o gładkiej fakturze. Odcisnięta tkanina przygotowana z przędzy o podobnej grubości w systemie O i W (0,48 mm). Pomiar grubości O i W, zbliżone do wyników uzyskanych na ułamkach ceramiki ręcznie lepionej, obtaczanej przykrawędnie, z Markowic (VII i/lub VII-VIII w. – Sikorski 2008, s. 89, tab. 18, poz. 1) i nieco grubszymi z Nowej Wsi (VII-VIII w. – Sikorski 1998, s. 194), pośrednio wskazują na dobre przygotowanie przędz (por. przęśliki – Pawlak, Pawlak 2008, s. 64, 65). Dzięki temu możliwe było uzyskanie cienkiego wyrobu gatunku II (16 nici/1 cm), chociaż we wczesnośredniowiecznych zbiorach przede wszystkim tkanin skośnych – przy stosunkowo małym udziale procentowym płóciennych 1/1 – przeważały gatunki IV i III, czyli najgrubsze (por. Maik 1988, s. 131, 132, ryc. 81; 1991, s. 79, 80).

Na tej podstawie można zaryzykować śmiało stwierdzenie, że w przeciwieństwie do innych dziedzin VII-VIII-wiecznej wytwórczości, wyroby tkackie wykonywane były na wysokim poziomie. Odciski produkcyjne na ceramice z początkowych faz wczesnego średniowiecza z jednej strony świadczą o niemałej popularności prostych (i praktycznych) wyrobów w splocie płóciennym 1/1 (w naszym wypadku może lnianych), z drugiej o wysokich umiejętnościach miejscowych wytwórców

(przynajmniej w okolicy formującego się osadnictwa przedgrodowego w Poznaniu). Wydaje się też, że prowadzone od kilku lat badania odcisków tekstylnych wnoszą istotne dane zarówno dla włókienników, jak i ceramologów (por. Dębicka, Poklewska-Kozieł, Sikorski 2012, tam dalsza literatura) – co w określonym zakresie chyba udało się udowodnić.

Tab. 1. Poznań-Nowe Miasto, stan. 362. Wyniki pomiarów odcisków tkaniny na naczyniu z obiektu 61

Osnowa-wątek	Gęstość	Grubość przędzy (mm)	Skret (kąt skrętu)	Surowiec (mm)
Osnowa	16 nici/1 cm	0,48-0,496 śred. 0,48	Z 35°	?; 0,016-0,024 śred. 0,020
Wątek	16 nici/1 cm	0,48-0,496 śred. 0,48	Z 25-30°	?; 0,016-0,024 śred. 0,020

Pod krawędzią wylewu i poniżej największej wydętości brzuśca słaboprofilowanego naczynia ręcznie lepionego, częściowo obtaczanego tylko w strefie wylewu, zachowały się płytkie negatywy tkaniny produkcyjnej. Wymiary próbki: 15 × 22 i 20 × 22 mm. Budowa tkaniny: splot płócienny 1/1, gatunek II.

Datowanie: VII/VIII w.

Uwagi: pojemnik bez śladów eksploatacji; nr inw. 81/10/M.

BIBLIOGRAFIA

- Buko A. 1981, *Wczesnośredniowieczna ceramika sandomierska*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź.
- 1990, *Ceramika wczesnopolska. Wprowadzenie do badań*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź.
- Dąbrowska M. 1987, *Kafle i piece kaflowe w Polsce do końca XVIII wieku*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź.
- Dębicka I, Poklewska-Kozieł M., Sikorski A. 2012, *Odciski tkanin na ceramice budowlanej i kaflach z badań przy ul. Posadzego 5*, [w:] *Poznań we wczesnym średniowieczu 7*, red. H. Kočka-Krenz, Poznań, s. 131-145.
- Maik J. 1988, *Wyroby włókiennicze na Pomorzu z okresu rzymskiego i ze średniowiecza*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź.
- 1991, *Tekstyliia wczesnośredniowieczne z wykopalisk w Opolu*, Warszawa–Łódź.
- 2004, *Wyniki analizy odcisku tkaniny na fragmencie naczynia glinianego z Jaryszowa, stan. 10, pow. Strzelce Opolskie, woj. opolskie*, [w:] *Archeologiczne Zeszyty Autostradowe Instytutu Archeologii i Etnologii PAN. Badania na autostradzie A4, część 2, z. 3*, red. B. Gediga, Wrocław, s. 245-246.
- Munsell soil color charts, 1973, Baltimore.
- Pawlak E., Pawlak P. 2008, *Osiedla wczesnośredniowieczne w Markowicach pod Poznaniem wraz z pozostałościami osadnictwa pradziejowego (we współpracy z D. Prinke)*, Poznań.

- Sikorski A. 1998, *Wyniki analiz fragmentów tkanin odcisniętych na ceramice z osady wczesnośredniowiecznej w Nowej Wsi, st. 12 (43a)*, [w:] *Archeologiczne badania ratownicze wzdłuż trasy gazociągu tranzytowego*, t. 1. *Ziemia Lubuska*, red. R. Mazurowski, Poznań, s. 191-195.
- 2003, *Nie tylko o tekstyliach wykopaliskowych z Wielkopolski*, „Wielkopolski Biuletyn Konserwatorski” 2, s. 123-142.
 - 2008, *Odciski tkanin na dnach naczyń*, [w:] E. Pawlak, P. Pawlak, *Osiedla wczesnośredniowieczne w Markowicach pod Poznaniem wraz z pozostałościami osadnictwa pradziejowego (we współpracy z D. Prinke)*, Poznań, s. 88-90.

IMPRESSIONS OF PLAIN-WEAVE CLOTH ON A VESSEL FROM SITE 362,
POZNAŃ-NOWE MIASTO

by

ANDRZEJ SIKORSKI

Summary

On the outer surface of the fragments of a vessel extracted from pit 61 (under the rim and below the largest protrusion of the belly), there were found impressions of a wooden, obliquely cut off slick around which a cloth was wrapped. It was used for the final smoothing out of the surface of the vessel. The impressions are interesting from both the ceramic and textile points of view, for several reasons: (1) the use of a ‘special’ potter’s tool, (2) the use of high-quality cloth, (3) the dating of the vessel (7th/8th century AD).

The relatively small surface of the negatives (7.7 sq. cm, including 4.4 sq. cm on the lip) and their state of preservation (shallow, partially obliterated) made it difficult to carry out measurements; consequently, they only up to a point ‘represent’ the original manufacturing properties of the cloth (it could have already been worn or stretched).

Nevertheless, it was observed that the cloth was thin and used a plain weave 1/1 (Tab. 1), and was perhaps made from flax (sharp edges of single fibre impressions). Warp and weft threads were twisted in the same direction – to the right (ZZ) – giving the product a smooth surface texture. The cloth was woven, using yarn of similar thickness in the system of warp and weft (0.48 mm). Owing to the good preparation of yarn, a thin grade II product could be obtained (16 threads/1 cm), although in early medieval collections, mostly of twill-weave cloths – with a relatively small percentage of plain-weave 1/1 ones – grades IV and III, i.e. the thickest, dominated (M a i k 1988:131-132, Fig. 81; 1991:79-80).

Hence, a bold contention may be ventured that, in contrast to other areas of manufacturing in the 7th-8th century, woven products were made to a high standard. Manufacturing impressions on pottery coming from the Early Middle Ages testify on the one hand to the considerable popularity of simple (and practical) products using a plain weave 1/1 (in our case perhaps made from flax), on the other hand to the great skill of local weavers (at least in the early, pre-stronghold settlement in Poznań).